12.09.23р. 35гр. укр. літ.

Доброго дня! Тема уроку. Ствердження цінностей національної етики засобами комічного у повісті «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою: moshev2020@icloud.com

ХІД УРОКУ

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

«Кайдашева сім’я» належить до кращих гумористично-сатиричних творів української літератури.

Гумор — це м’яка форма комічного; сміх, який не ставить за мету викриття явища; добродушне підсміювання.

Засобом гумору часто викриваються окремі вади і недоліки в житті.

Сатира — це гнівне осудження в творі явищ суспільного і особистого життя. Сатиричні образи викликають у читача почуття обурення і огиди до негативних явищ життя, зображених у творі.

Іронія — іносказання, яке виражає насмішку або лукавство; подвійний смисл, коли сказане набуває в контексті мови протилежного значення; висміювання, яке містить критичну оцінку того, що висміюється.

Іронічне ставлення передбачає насмішку, дещо сховану, але таку, що легко виявляється в інтонаціях автора-оповідача; іноді іронія маскується удаваною похвалою.

Сарказм — зла, уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії.

2. Дати відповіді на запитання

✳ Чи є якісь моральні норми у вашому житті, які ви боїтеся порушувати? І звідки ви знаєте, що саме робити не можна? Відповідь аргументуйте.

✳ Чи боялися Кайдаші грішити? Чи відчували каяття після вчинку, що суперечив моральним та етичним нормам? Відповідь аргументуйте, використавши текст твору.

Однією з особливостей повісті «Кайдашева сім'я» є те, що соціальний конфлікт у ній посилюється моральним, який виникає через недотримання і порушення членами родини загальноприйнятої системи норм і цінностей народної етики. Напевно, саме з цієї причини автор потворність дрібновласницького побуту викриває засобами сатири і гумору. чого варті епізоди родинного життя, які зображують війну за першість у хатніх справах між Мотрею та Кайдашихою. Про які вже морально-етичні норми тут можна говорити? Не забуваємо і про те, що всі члени родини були людьми віруючими, ходили до церкви, а отже, повинні були в повсякденному житті дотримуватися Божих заповідей.

2. Розподільний словниковий диктант

✔ *Запишіть у дві колонки.*

Перша колонка — позитивні риси людей та чесноти християнської моралі, яких слід дотримуватися в сім'ї.

Друга колонка — риси, які можуть привести до руйнування стосунків. Зважайте при відповіді на сім'ю Кайдашів. Які їхні індивідуальні риси характерів призвали до родинних чвар?

Егоїзм, любов до ближніх, вірність, зневага, довіра, взаємоповага, повага до старших, взаєморозуміння, злагода, жадібність, миролюбність, заздрощі, жорстокість, милосердя, самовідданість, черствість, самопожертва, непорозуміння, співчутливість, культурність, доброзичливість, щедрість, добродушність, безкультур'я, спільна радість, агресивність, благородство, неповага до старших, чесність, працьовитість, злорадство, вчасне застереження від зла, роздратування, байдужість, відповідальність за долю ближніх, ненависть, самолюбивість.

3. Робота зі словником літературознавчих термінів: визначення видів комічного

«Кайдашева сім'я» належить до кращих гумористично-сатиричних творів української літератури.

Гумор — це м'яка форма комічного; сміх, який не ставить за мету викриття явища; добродушне підсміювання.

Засобом гумору часто викриваються окремі вади і недоліки в житті.

Сатира — це гнівне осудження в творі явищ суспільного і особистого життя. Сатиричні образи викликають у читача почуття обурення і огиди до негативних явищ життя, зображених у творі.

Іронія — іносказання, яке виражає насмішку або лукавство; подвійний смисл, коли сказане набуває в контексті мови протилежного значення; висміювання, яке містить критичну оцінку того, що висміюється.

Іронічне ставлення передбачає насмішку, дещо сховану, але таку, що легко виявляється в інтонаціях автора-оповідача; іноді іронія маскується удаваною похвалою.

Сарказм — зла, уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії.

Аналізуючи повість «Кайдашева сім'ї» І. С. Нечуя-Левицького, В. Панченко пише: «Важливим елементом українського селянського світу, який постає зі сторінок повісті, є сміхова культура. Джерелом комічного завжди є невідповідність, життєва суперечність: між метою — і засобами, формою — і змістом, діями — і обставинами.

Сміючись, ми немовби підносимося над цими суперечностями, оволодіваємо ними. Наш сміх над сторінками «Кайдашевої сім'ї» — це своєрідний виклик безглуздості тієї домашньої війни, яка, по суті, знищує родину. Він здатен очищувати, лікувати, допомагати звільнитися від життєвої скверни».

У «Кайдашевій сім'ї» І. С. Нечуй-Левицький постає перед нами як неперевершений майстер сміху. Арсенал гумористичних засобів письменника надзвичайно різноманітний. Виділимо найтиповіші групи і результати занесемо до таблиці.

1. Ситуаційні засоби гумору	При ситуаційному комізмі смішним є передусім сам зміст події, ситуації, у яку потрапляють персонажі твору, а не слова, якими ці ситуації передаються. Епізоди з горбом, який ніхто не хоче розкопати, хоч через нього поламалося десятки возів; пригоди п'яного Кайдаша; це сімейні баталії Кайдашів
2. Власне мовні засоби гумору. У цих випадках комічний ефект досягається суто мовними прийомами комізму:	
гумористичні порівняння	Карпо «витріщив очі на яблуню, наче корова на нові ворота», Мотря «вискочила з-за вугла, наче козак з маку»
гумористичні епітети	каторжний горб, іродова гора
гумористично забарвлені синоніми	«сатана» (контекстуальний синонім до Мотря); верещати, ґвалтувати, лаятись
гумористичні метафори	про Кайдашиху сказано: «До неї прилипла якась облесливість в розмові й повага до панів. Вона … підсолоджувала свою розмову з ними»
гумористичні евфемізми	«Нижча половина тягла її (Мотрю) вниз»
літоти	«В Семигорах нема де і втопиться, бо в ставках старій жабі по коліно»
гіперболи	про Кайдашиху: «Ого-го, наша пані економша вилізла трохи не під небо»
жартівливі прислів'я та приказки	«Хоч між дровами, аби з чорними бровами»
алогізми	«Ой, бабо! — крикнула одна дитина до старої Кайдашихи. Побіг півень з горшка, тільки патьоки по припічку потекли»

характерні слівця	«Їй-Богу, правду кажу, *проше вас»*
слова з суфіксами згрубілості	«Це, мабуть, *свекрушище* тобі наговорила на вербі груші, а на осиці кислиці», — говорила Мотря
жартівливі пісні як засіб посилення комізму	Коли б мені Господь поміг Свекрухи діждати, Заставила б стару суку Халяндри скакати.
фігура умовчання	«А як іде. Карпо прикинув таке слівце, що богомольний Кайдаш плюнув і знов вибіг з повітки»

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Обмін думками

✔ Як ви думаєте, з якою метою письменник застосовує такі різноманітні засоби гумору і сатири? Щоб посміятися із своїх персонажів? чи, можливо, він думав про інше?

Повість «Кайдашева сім'я», в якій письменник майстерно використав засоби як гумору, так і сатири, викликає не тільки сміх, а й серйозні роздуми, змушує кожного глянути на себе збоку.

Ми розуміємо, що Нечуй-Левицький звертається до засобів сміху не заради сміху. Ніде нема глузування з героїв. Навпаки, автор співчуває своїм персонажам, серед негативного хоче підкреслити і щось позитивне. Окремі місця твору звучать сміхом крізь сльози.

- *2. Перегляньте відеотрансляцію вистави* «Кайдашева сім'я» в постановці Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка (Київ). https://www.facebook.com/frankotheatre/videos/233985201116106/

Свого часу Іван Франко зазначав, що повість «Кайдашева сім'я», з огляду на високоартистичне змалювання селянського життя, належить до найкращих оздоб українського письменства.

Не дивно, що «Кайдашева сім'я» і сьогодні є одним із найпопулярніших творів в Україні, а з недавнього часу це ще й вистава, яка завжди проходить із супераншлагом. Цю п'єсу ви знайдете в репертуарі практично кожного театру України, адже в ній автор торкається теми, що завжди буде актуальною, — родинне життя.

Національний театр ім. І. Франка поставив п'єсу у 2007 році (режисер Петро Ільченко, сценографія Андрія Александровича-Дочевського).

Газета «День» від 28 березня 2017 року відзначає: «Кайдашеву сім'ю» люблять грати актори, її обожнює публіка — можна дивитися по кілька разів і весь час знаходити якісь нові акценти, бо в ній порушується тема, яка лишається актуальною, — конфлікт батьків і дітей».

У ролі Марусі Кайдашихи — Наталія Сумська, більше 10 років тішить вона глядачів своєю майстерною грою, більше двохсот разів вистава пройшла на сцені за її участю. «Маруся Кайдашиха у виконанні Наталі Сумської ніби зійшла зі сторінок класичної повісті зі своїми клопотами про велику родину. Її героїня — сильна і неординарна натура, яка у будь-якій ситуації може захистити й зберегти своє родинне гніздо, — підкреслює Наталія Пономаренко, керівник літературно-драматичної частини Національного театру ім. І. Франка. — цілий каскад акторських знахідок, безмежність творчої фантазії, абсолютне відчуття жанру і стилю, віртуозність імпровізації демонструє Сумська».

Колектив представляв виставу на багатьох міжнародних фестивалях, де вона завжди викликала схвалення і захоплення. Творці п'єси удостоєні Премії Кабінету Міністрів України ім. Лесі Українки.

А у відгуках глядачів про враження від вистави можна знайти слова вдячності за спектакль, на який хочеться прийти ще раз і запросити на нього рідних, близьких, знайомих, щоб і вони отримали насолоду від знайомства з цією справжньою перлиною української драматургічної спадщини.

3. Визначити види комічного. Тестування

1. Не мети до порога, бо візьму тебе за шию, як кішку, та натовчу мордою в сміття, щоб удруге так не робила, — сказала Мотря. Мотрині слова були дуже докірливі. Мелашка спалахнула од сорому.

А Гумор;

Б сатира;

В сарказм;

Г іронія.

2. Схаменися, п'янице! Чи ти здурів, чи ти знавіснів! Добре вже горілки напився! Еге, здурів! Чи ти ба! Чорти їдуть верхом на свинях! А бий вас сила божа! Дух святий при нас і при хаті! А ондечки на панському бугаєві якийсь сидить пузатий, та витрішкуватий, та рогатий! Такого оканя та пузаня я й між панами не бачив. А бодай вас хрест побив! А ондечки між вівцями скільки їх плутається.

А Гумор;

Б сатира;

В сарказм;

Г іронія.

3. «Був я колись Кайдаш, а тепер перевівся на маленького Кайдашця», — говорив Кайдаш за чаркою горілки в шинку.

А Гумор;

Б сатира;

В сарказм;

Г іронія.

4. «Які в тітки жовті ноги, неначе в нашої зозулястої курки», — сказав голосно, але ніби про себе, старший хлопчик.

А Гумор;

Б сатира;

В сарказм;

Г іронія.

5. «По спині лупи її! Виколи дрючком їй друге око!» — кричала з двору Мотря. «Не так мені шкода матері, як шкода чобіт!» — гукнув Карпо на березі.

А Гумор;

Б сатира;

В сарказм;

Г іронія.

4. Самостійна робота

- ✔ Виписати зразки різновидів сміху, користуючись текстом «Кайдашевої сім'ї»

5. Хвилинка акторської майстерності

- ✔ Зачитайте епізод, який вам найбільше сподобався. За допомогою різних засобів виразності передайте авторський задум. Поясніть вибір.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть приклади мовних засобів комічного в повісті «Кайдашева сім'я» (*Див. таблицю*).

2. Творча робота. Природа сміху в «Кайдашевій сім'ї» І. Нечуя-Левицького.

3. Повторити вивчений матеріал, підготуватися до контрольної роботи за темами «вступ» та «Творчість І. Нечуя-Левицького».